

Godište XLVI. Broj 1

Siječanj — Ožujak 1976

Anđelko Milanović

Saborski, posaborski i papinski dokumenti koji govore o obnovljenoj liturgijskoj glazbi veoma su jasni, no nikada dovoljno razrađeni kada je riječ o njihovoj primjeni na određenom prostoru, u danim okolnostima. Dobro ih proučiti i prema namislama Crkve u praksu provoditi znači uvijek iznova tražiti »sensum Ecclesiae«, tj. želju Crkve u prilikama kroz mogućnosti lokalne Crkve. Za one koji ustrajnom nemarnošću prelaze preko zacrtanih crkvenih normi o svetom bogoslužju i bogoslužnoj glazbi, isto tako i one koji to namjerno usmjeruju mimo ili protiv volje Crkve, ne može se reći da su ljudi »dobre volje«, niti da nastoje dati pravu hranu liturgijskog usmjerenja za život kršćanske zajednice.

Obnova II. Vatikanskog Sabora na glazbeno-liturgijskom polju, isto tako i na drugim područjima života Crkve, pokrenula je sve ono novo što je Crkvu uputilo prema novom, nedovoljno poznatom oblikovanju liturgijskog života. Razumljiva su u tom smislu razdoblja krize, zastranjivanja, odupiranja novom, potpunog odbacivanja postojećeg itd. Liturgijska konstitucija »Sacrosanctum Concilium« proživjela je sudbinu nerazumijevanja, krivog tumačenja, oporbe itd. kao i »Inter pastoralis officii« svetoga Pija X. U petogodišnjem periodu od 1965. do 1970. liturgija i liturgijska glazba prošle su kroz teške i vrlo kritične časove obnoviteljskog traženja.

Liturgija, osobito liturgijska glazba ostat će neprestano budni pronalazač prikladnijeg i ljepšeg oblikovanja vlastite poruke. Zaželjeti je da ovo sadašnje i buduća razdoblja budu u takvom pronalazanju sve plodonosnija. Za sadašnji poticaj oni koji nastoje iskreno i s povjerenjem u sabsorske smjernice provoditi glazbenu obnovu ovdje bih donio nekoliko bitnih značajki obnovljene liturgijske glazbe (u većini) citatima iz govora i pisma pape Pavla VI.

1. — U čemu bi se sastojala liturgijska obnova ako bi ona ostala nijema, bez pjevanja?

»Bilo bi to nešto suhoparno, prozaično — odgovara sam Pavao VI. — što bi dapače moglo i preživjeti kao i sve ostale stvari, ali nikada ne bi doseglo onu izražajnu puninu... ako u vašem liturgijskom pjevanju ne bi narod propjevao« (15. travnja, 1971).

Saborska konstitucija SC među prvim točkama VI. glave, koja daje nove saborske direktive o liturgijskoj glazbi, donosi: »Liturgijski čin poprima plemenitiji oblik kad se Božja služba svečano obavlja s pjevanjem, kod koje sudjeluju sveti službenici, a narod djelatno sudjeluje« (SC, gl. VI, br. 113). Ako liturgijski čin ne daje prisutnim vjernicima da rastu u milosti, onda to nije liturgija nego antiliturgija! To je »nešto suhoparno!« »Crkva je... obavila goleme napore da kršćanskom narodu u liturgijskoj obnovi pripremi zakone, obrasce, riječi, službe...« (13. travnja 1971). Tolika je važnost, vrijednost i neophodnost pravog liturgijskog pjevanja! Kakvu duhovnu »izražajnu puninu«, da bi vjernici napredovali u kreposti i milosti, donosi glazba koja je pisana samo za duhovnu rasonodu i zabavu, a pjeva se uz pratnju instrumenata koji služe samo u »profane svrhe«? II. Vatikanski sabor lijepo kaže u konstituciji SC da »Crkva odobrava i u Božju službu pripušta sve oblike prave umjetnosti, obdarene potrebnim svojstvima« (SC, VI, br. 112).

Načelu »nova et vetera« i II. Vatikanski Sabor i Sv. Otac dali su jasne smjernice. U govoru članovima CIMS-a (Consociatio internationalis musicae sacrae) — udruženje što ga je osnovao Pavao VI. 1964. godine za pravilno provođenje koncilskih direktiva — Sv. Otac je rekao: »Vi s ljubavlju njegujete duhovnu baštinu i umjetničko nasljeđe prošlosti. Ovaj dragocjeni amanet koji je cijena tolikih napora neka vam bude putokaz i neka vas hrabri u vašem radu. Zbilja već odsada treba razvijati klice novog glazbenog napretka za službu

bogoštovlja kako bi se današnjoj i sutrašnjoj Crkvi osigurala živa i suvremena liturgijska glazba, dostojna da stane uz bok glazbi prošlih stoljeća« (12. XI. 1973.). A u govoru 15. travnja 1971. kaže: »Očekujemo proljeće crkvenih pučkih pobjevara... O da bi one dale našoj molitvi karizmu, ali ne samo glazbenu, nego i ljepotnu, pjesničku i zanosnu pa da naša molitva zanosno zapjeva«.

2. — Može li župna zajednica bez liturgijskog pjevanja imati puni, duhovni, lijepi kršćanski život bogat plodovima sakramenta krsta?

Opet odgovara Sv. Otac: »Pjevanjem se oblikuje zajednica, jer se stapanjem glasova promiče stapanje srdaca, uklanjaju se razlike dobi, porijekla, socijalnog položaja i sve se združuje u jedan jedini zanos uz davanje hvale Bogu, Stvoritelju svemira... Temeljni cilj liturgijske obnove jest: aktivno sudjelovanje vjernika u kultu koji se daje i duguje Gospodinu« (23. rujna 1971.). Redovnicama koje su se posvetile uzvišenom cilju liturgijskog pjevanja, a preko njih svim liturgijskim glazbenicima, Sv. Otac poručuje da njihovo lijepo pjevanje sjedinjuje duše u ljubavi Kristovoj, donosi svijetlu zraku veselja i mira te bi tako mogle preobraziti vlastiti život i utjecati na unutarnju kršćansku zajednicu. Pjevanje daje puni život zajednici vjernika, koji su krštenjem postali članovi jedine Kristove zajednice — Crkve. Djelotvorno sudjelovanje pjevanjem kod svečane službe Božje znak je da zajednica kršćanskih vjernika živi punim, duhovnim, lijepim kršćanskim životom koji je bogat plodovima sakramenta krsta.

3. — Koje je najuspješnije sredstvo da oživi, usčuva i brani živu vjeru kršćanske zajednice?

Citirajući sv. Ambroza »quo nihil potentius« Sv. Otac kaže: »Ništa nema od njega (pjevanja) uspješnije da brani vjeru« i nastavlja: »Nastojte je (ovu poruku) prenijeti u vaše duhovne obitelji, u župe, u zajednice gdje živite: to je veoma važno. Pjeva li se? Tada se moli. Moli li se? Tada se rado ide u crkvu. Ide li se u crkvu? Tada cvate vjera. Cvate li vjera? Tada se vjeruje. Tada ćemo se spasiti. To je lanac koji izgleda paradoksalan, a ipak ima svoju važnost. Kad se pjeva, podržava se duhovni život u zajednici. Ako postoji duhovni život, možemo biti sigurni da će nam Božje milosrđe dati svoje milosti i svoje darove« (15. travnja 1971.).

Mons. Franjo Kuharić, zagrebački nadbiskup, u govoru na blagdan sv. Cecilije 22. XI. 1971. u zagrebačkoj katedrali govori o duhovnom raspoloženju što ga duhovna glazba priprema u duši kršćanina: »... U svetom bogoslužju pjesma izlazi iz dubine čovjekova bića kao izraz unutarnje radosti, jer smo se našli zajedno i jer smo se susreli s Bogom koji nas ljubi, koji nas podiže i koji nas čisti. I ta religiozna pjesma, taj izraz radosti tako je potreban čovjeku koji dolazi iz svog svijeta, iz svojih briga, iz svojih tjeskoba na tu čistinu i na tu vedrinu, gdje će naći svoga Boga koji ga ljubi, da ga on podigne, ohrabri i opet osposobi da se s većom vjernošću i s većom dostojnošću opet vraća u svoj svakidašnji život.«

Zanosno liturgijsko pjevanje hrani i podržava živu vjeru nas pojedinaca i naših vjerskih zajednica. To nam svjedoče svi sveti oci koji su pisali o crkvenoj glazbi, a posebno veliki pastoralni radnik, naučitelj Crkve te otac i pokretač liturgijskog

pjevanja na Zapadu — sv. Ambroz. Njegov učenik sv. Augustin pripovijeda u Ispovijestima (gl. X.) kako su mu, dok je slušao u crkvi ambrozijansko pjevanje, tekle suze niz lice, a istina je sve dublje prodirala u dubinu njegove duše. Sv. Otac Pavao VI. u svojim govorima nebrojeno je puta ponovio: istinitost i snaga svetih riječi sa svom puninom, kratom divnim uzbuđenjima i pobožnim osjećajima još dublje ulazi u naša srca i naše duše kad ih pjevamo nego kad ih jednostavno izgovaramo.

Sv. Otac Pavao VI. nakon što je protumačio izreku sv. Ambroza »quo nihil potentius« nadodaje: od pjevanja se ide molitvi, od molitve k euharistijskom sjedinjenju u Crkvi, od sjedinjenja k proživljenoj vjeri. Pjevanje je dakle započelo ovaj sjajni lanac duhovnih vrednota.

4. — Da li nas liturgija vodi k pjevanju ili pjevanje vodi k liturgiji?

I na ovo pitanje odgovara Pavao VI.: »Preko njega (tj. pjevanja) ide se k liturgiji i zato molitvi i božanskom kultu. Zato je to djelo istinitog, velikog i nužnog apostolata« (15. travnja 1971.).

Liturgijski se glazbenici moraju držati ovoga liturgijskog redosljeda u »djelovanju oduševljavanja, pročišćavanja, odgajanja« i poštivati ga. Ovaj redosljed odgojnih sredstava liturgijskog pjevanja u kršćanskoj zajednici nisu zapazili ni liturgičari ni liturgijski glazbenici nego osobno Sv. Otac Pavao VI. Ako je liturgijski čin bez pjevanja »nešto suhoparno«, onda je logično da s pjevanjem treba početi pravi i istiniti apostolat. Što više budemo nastojali oko sakralnosti liturgijske glazbe, to će prije liturgija izići iz stanja »suhoparnosti« i obući se u notu sakralnosti i uzvišenosti u svetim činima i postati dostojna velikog otajstva naše svete vjere. Veliko je zastranjenje, i neugodnu situaciju stvaraju oni koji podržavaju profanaciju i desakralizaciju liturgijskih čina primjenom anti-liturgijske i profane glazbe pod krivom izlikom podanašnja (aggiornamento). Krivo podanašnje je kod nas uvoz stranog umjetničkog siromaštva ili neprikladno, dakle štetno presađivanje domaće i tuđe profanog u liturgiju, a svetost je glavno obilježje liturgijskih čina i bogoštovnog prostora: »Kući tvojoj, Gospodine, pripada svetost u sve dane« (92, ps.). Svi ovi inovatori nisu ništa drugo napravili nego pomagali rušiti obnovljenu liturgiju i ponizivati divno zdanje postkoncilskih liturgijskih čina da bi sve to postalo umjetnički siromašno i »suhoparno«.

O. J. Radić u napisu »Sakralno i svagdanje u liturgiji« kaže: »Malo što oduzima liturgiji obilježje sakralnosti koliko unošenje neskladnih i svakodnevnih pjesama u svete čine. Veliku pažnju treba posvetiti glazbalima i melodijama« (Služba Božja, god. 1971, br. 1 str. 11).

III. Instrukcija za provođenje liturgijske konstitucije opominje: »Premda Crkva ne odbacuje nikakvu vrstu glazbe od liturgijskih čina, ipak treba smatrati da nije svaka vrsta vokalne ili instrumentalne glazbe jednako prikladno sredstvo za gajenje pobožnosti i izražaj Kristova misterija. Liturgijska glazba mnogo doprinosi bogoštovlju. Stoga mora biti obilježena svetošću i ljepotom, mora biti prožeta liturgijskim duhom i usklađena s prirodom svakog pojedinog dijela bogoslužja. Ne smije sprečavati aktivno sudjelovanje cijele zajednice, nego naprotiv mora usmjerivati pažnju uma i osjećaje srca na svete čine koji se vrše« (LI, br. 3c).

Kako dalje?

Pred nekoliko decenija postojao je i kod nas među stručnjacima koji su se bavili crkvenom glazbom i liturgijom, tzv. Cecilijanski pokret sa svojim časopisom »Sveta Cecilija« kao glasilom. Svrha mu je bila čuvanje, propagiranje i izdavanje vrijednih crkvenih bilo pučkih bilo zbornskih kompozicija. Iako se sugestije ovog pokreta i nisu baš svugdje i posve dosljedno prihvaćale i provodile, onaj tko se bavio liturgijskim pjevanjem mogao je znati ili dobiti meritorno mišljenje ove grupe stručnjaka za svaku pojedinu kompoziciju, pa nije moglo biti dileme što se u liturgiji preporuča, a što ne.

Tako je bilo nekada.

Danas to nije tako. Potpunim napuštanjem latinskog jezika i tradicionalno ustaljenih oblika u liturgiji, nehotice se je teško uzdrimalo ne samo zbornski način sudjelovanja u liturgiji nego liturgijsko pjevanje u osnovi. S jedne strane napustilo se izvođenje i ono malo nama dostupne i izvodive dobre glazbene literature koja je većinom bila na latinskom jeziku. S druge strane, potiskivanjem zbornog pjevanja u drugi plan na račun pjevanja puka, izgubio se i znatan dio motivacije velikog broja pjevača, što je uz vrlo oskudan izbor kompozicija na našem jeziku (osobito u početku), u kratko vrijeme decimiralo naše crkvene pjevačke zbrove. Iako to nisu jedini razlozi propadanja zbrova, po mojem su mišljenju tada bili odlučujući.

Njihovim nestajanjem stvarala se izvjesna praznina, budući da uvođenje puka kao direktnog sudionika u liturgiju nije išlo onako glatko ni jednostavno kao što se u početku predviđalo. Istovremeno se osjeća sve snažnije gibanje i traženje vlastitog izraza mladih generacija i kod nas na području liturgije, osobito pod utjecajem sličnih strujanja i promjena u inozemstvu.

U takvim okolnostima pojavila se grupa »Zeteoci« s nabožnim šansonama, koja je po mojem mišljenju imala dalekosežni utjecaj na daljnji razvoj liturgijskog pjevanja u nas. Samim tim što su je sačinjavali bogoslovi, njihov izbor pjesama i njihova interpretacija dobili su neki prizvuk službenosti. I ovaj sastav je imao ogroman uspjeh u našim prilikama. S osobitim oduševljenjem su ih prihvaćali mladi, i malo pomalo njihov repertoar šansona počeli uvoditi u liturgiju. Budući da je svaki narod bez mlade generacije unaprijed osuđen na propast, to bi i Crkva kao Božji narod, bez mladog pokoljenja sama sebe pokopala. Ne može joj dakle biti svejedno što taj dio božjeg naroda misli, govori i pjeva. A ono što se danas izvodi pod liturgijom za mlade, nije lako opisati. Takva šarolikost u izboru pjesama (od crnačkih duhovnih preko kvazikompozicija nazovikompozitora i domaćih i stranih, od izvadaka iz mjuzikla — »Jalta, Jalta« na primjer), tekstova (kakvi najvećim dijelom ne bi prošli najniži kriterij ni stručni ni ideo-

loški), instrumenata (električnih orgulja s najosebujnijim registrima, električnih i običnih gitara, udaraljki, tambura, usnih harmonika) i načina izvođenja tih i takvih kompozicija (od razvučenih kavanskih rubata do takvih ritmičkih kombinacija koje se nalazi još samo na plesnjacima) morala bi zabrinuti ne samo one koji su direktno ili indirektno odgovorni za liturgijsko pjevanje, već i šire krugove dobronamjernih vjernika.

S druge strane, u crkvama gdje nedjeljom i blagdanom redovito ima više misa, one su uglavnom ili samo recitiraju, ili kombiniraju recitiranje s pučkim pjevanjem. Nažalost repertoar tih pjesama toliko je mršav da se zapravo sveo na svega nekoliko njih, koje se zbog toga uporno pjevaju iz nedjelje u nedjelju, čime upravo maltretiraju sakupljene vjernike.

Ne vjerujem da je jedno ili drugo bila nakana postkoncilskih promjena na polju liturgijskog pjevanja.

Zato da se vratim na početak.

Cecilijanski pokret danas ne postoji (barem ne formalno). Ali njegov list »Sv. Cecilija« ponovno izlazi. Zar se stoga ovaj časopis ne bi trebao više (osim kojeg sporadičnog mišljenja, češće prijevoda nego domaćeg autora) i sistematskije angažirati i danas u traženju, propagiranju i štampanju vrijednih kompozicija stvorenih u naše vrijeme, u prvom redu pučkih, uključujući i one za mlade (ako se uopće tako mogu dijeliti!), kad smo već zborno pjevanje potisnuli u pozadinu. Zašto ovaj časopis ne bi u svakom broju donosio stručne ocjene glazbe i teksta pojedinih pjesama što se danas javno izvode za vrijeme liturgije (prvenstveno mislim pjesme iz repertoara mladih). Zapravo, mladima ne bismo smjeli zamjeriti niti se sablažnjavati na njihovu izboru kad ih de facto nismo ni poučili ni uputili u vrijednost pojedinih takvih kompozicija. A zabrana bez detaljnijih objašnjenja djeluje policijski, i obično izaziva suprotno djelovanje. Budući da ne postoji bilo kakva stručna ocjena konkretnih pjesama, svećenici, koji su prvi, jedini i glavni filteri liturgijskog pjevanja u nas moraju sami vrednovati kompozicije prema vlastitom znanju i ukusu. Budimo otvoreni, koliko svećenika tako poznaje glazbu da može sam prosuditi i odvojiti vrijedno od bezvrijednoga? Zašto će najveći dio njih prihvatiti ono što je ugodno uhu, odnosno ono što im se čini najprihvatljivije za njihov puk, ili se već drugdje pjeva (pa odgovornost i ne pada na njih!), a što najčešće nije garancija vrijednosti tih pjesama. Stoga iznesimo konkretne primjere pjesama (ne paušalno!) koje se ni pod kojim uvjetima ne mogu pjevati za vrijeme liturgije, a što ne znači da se ne mogu pjevati izvan nje (jer kao što reče jedan uvaženi profesor nedavno u

diskusiji o tom pitanju: tko je čuo nekog u dokolici pjevušiti »Uskrsnu Isus doista«!). Ali neka to jedanput bude javno napisano. Onima koji ne žele prihvatiti kriterije (osim, dakako, svojeg vlastitog!) moram reći da ne poznajem ni jednu ljudsku djelatnost koja se odvija bez određenih uvjeta, ograničenja, uzora i referentnih vrijednosti. Po kojoj logici ih ne treba biti jedino u liturgijskom pjevanju? Odnosno, kako znamo da je Gospodinu Bogu sasna svejedno što i kako mu pjevamo u crkvi?

Mislim da bi ovakvo praktično tretiranje liturgijskog pjevanja u »Svetoj Ceciliji« imalo utjecaja i na njenu nakladu. Svakog svećenika ne moraju interesirati pojedinosti o ovom ili onom kompozitoru, različitim godišnjicama, graditeljima orgulja, kritičkim osvrtima i tome slično. Ali mora ga interesirati da li mu pod misom tko pjeva, što pjeva i kako.

I još nešto. Zar ne bi Institut za crkvenu glazbu (čiji je predstojnik ujedno glavni i odgovorni urednik »Svete Cecilije«) trebao biti ono tijelo koje bi svojom stručnošću i ugledom stajalo iza donešenih ocjena i mišljenja u ovom listu? Jer ustanovu koja se bavi crkvenom glazbom (a ovoj je to glavna zadaća) mora zanimati što se danas događa na tom području, budući da Institut nije muzejska institucija pa da je interesira samo ono što je bilo i kako je (lijepo!) bilo. Mislim da ga mora posebno interesirati sadašnjost i s njom usko povezana budućnost predmeta kojim se bavi. Možda bi ovu djelatnost Instituta za crkvenu glazbu u Zagrebu trebalo posebno istaknuti i u njegovom novom Statutu koji se ovih dana donosi. Jer, parafrazirajući misao jednog njegovog profesora koju je iznio prigodom 10-godišnjice postojanja Instituta, kakvi su nam to crkveni glazbenici kad nam je ovakva crkvena glazba!

Dirigent

OBAVIJESTI PRETPLATNICIMA

Obavještavamo poštovane pretplatnike da cijena časopisa »Sv. Cecilija« usprkos povišenju tiskarskih troškova ostaje za 1976. g. nepromijenjena. Prema tome pretplata za tuzemstvo i dalje iznosi 90 Nd., a za inozemstvo 11 USA dolara.

Budući da od prvog travnja ove godine stupaju na snagu novi propisi o plaćanju roba i usluga, to molimo sve dužnike da što prije podmire svoja dugovanja a sve pretplatnike da na vrijeme izvrše svoju pretplatu za 1976. g. kako bi »Sv. Cecilija« mogla dalje redovito izlaziti.

Uprava i uredništvo